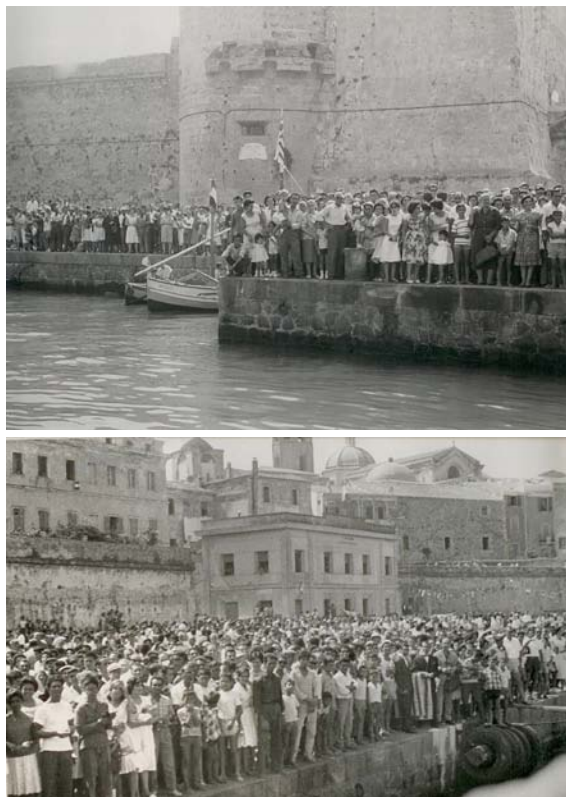

Gairebé tothom sap que a l'Alguer, una ciutat de Sardenya, sobreviu un valuós dialecte català fruit de l'expansió mediterrània de la Corona d'Aragó. I poca cosa més. Un jove historiador alguerès resident a Barcelona explica aquesta interessant història en un llibre, 'Història de l'Alguer', de recent publicació.

A l'esquerra, dues imatges de la

Aquell racó català d'una illa d'Itàlia

Història de l'Alguer, publicat per Llibres de l'Índex en la "Col·lecció descoberta", conté una interessant intrahistòria, la del mateix autor, Marcel A. Farinelli, un jove historiador alguerès de 36 anys que viu a Barcelona des del 2006. Com el cognom indica, Farinelli no és descendent de les famílies catalanoparlants de l'illa italiana de Sardenya, sinó que els seus orígens familiars cal buscar-los a Bolonya i Ferrara, al nord de la bota itàlica. Tot i que la seua família arrelà a l'Alguer als anys 30.

Format a la Universitat de Florència, Farinelli opta en un primer estadi per especialitzar-se en història hispano-americana. Però un professor català d'aquella universitat l'empenta a estudiar qüestions relacionades amb Catalunya. Es va llicenciar amb una tesi, no publicada, sobre la normalització lingüística dels Governos de Jordi Pujol. Més tard, farà un màster sobre "història del món" a la Universitat Pompeu Fabra, on es docto-

rarà amb una tesi sobre l'evolució històrica comparada de les illes de Còrsega i Sardenya. També és autor d'un assaig, publicat igualment per Angle, sobre *El feixisme a l'Alguer* (2010).

Restava pendent la història d'aquell indret català de l'illa de Sardenya. I un dialecte al qual s'incorpora per amistat amb el fill de Rafael Caria, un dels grans activistes i defensors del català a l'Alguer dels darrers temps, ja desaparegut. Una sèrie de visites a Barcelona, fruit de l'efecte positiu per a Farinelli i més gent del desembarcament a Sardenya de la línia de baix cost Ryanair, acaben de provocar la fascinació necessària per submergir-se en una cultura i una llengua que no eren la seues.

També hi havia una motivació com a historiador: "Mancava un resum d'història de l'Alguer de caire divulgatiu, que es poguera llegir, que no fóra el treball d'un especialista. Hi ha molts estudis lingüístics però pocs d'història". El resultat és un llibre amè però rigorós alhora. I

un volum molt equilibrat pel que fa al maneig de la informació, que no té un enfocament que defuig les mistificacions romàntiques i que aporta molts matisos sobre la matèria tractada. "Volia que fos un llibre creïble, tractant de ser historiador, agafant aquella distància que permet fer una mirada més rigorosa als fets. Això tenia molta més credibilitat que fer el llibre com un historiador militant", afirma.

Per què es parla català en una ciutat sarda? La pregunta fonamental que es fa el llibre, continguda a la introducció, és per què es parla encara avui un dialecte català en una ciutat de Sardenya. Grecs, fenicis, cartaginesos i romans se succeïren en el control d'una illa que, més tard, a l'Edat Mitjana, fou disputada, com a nus de comerç i comunicacions, per pisans i genovesos. Sardenya oferia, a més, ovelles, cereals, sal i argent. Al segle XIII, una nova potència, la Corona d'Aragó, entra en disputa i complica

rebuda del creuer amb visitants catalans a l'Alguer, el 1960. A la dreta, una imatge actual.

el comerç i l'equilibri de forces al Mediterrani, la qual cosa empeny el papa Bonifaci VIII a promulgar una butlla, el 1297, que atorga el *Regnum Corsicae et Sardiniae* a Jaume el Just. S'inaugurava la presència catalana a Sardenya sotmesa a un important estira-i-arronsa amb Gènova, campanyes militars, aliances de la noblesa local i una cruenta guerra entre sards i catalans. Còrsega acabà controlada pels genovesos i Sardenya se sotmeté, com una part més del regne, als usos de la Corona d'Aragó. No sense tensions.

La catalanitat de la ciutat de l'Alguer té, de fet, uns orígens no massa honorables. Després de diferents episodis d'insurrecció, Pere el Cerimoniós decidí, el 1354, expulsar els antics habitants, confiscar els seus béns i donar-los als súbdits de la Corona d'Aragó que acceptaren viure-hi. No fou una substitució total, però l'expulsió indígena, a més de ser una plaça altament fortificada i tancada, expliquen els trets lingüístics de l'indret i el seu manteniment.

Farinelli relata de manera detallada els fets històrics posteriors, alguns de més anecdòtics, d'altres més rellevants. Entre els segles XIV i XVII la ciutat va obrint-se als sards i als italians. "A poc a poc, la catalanitat de l'indret s'hibridava sempre

més amb altres cultures". La guerra de Successió, a més, també tingué incidència en l'Alguer. En acabar la guerra, l'any 1718, les potències europees obliguen el rei d'Espanya a lliurar Sardenya a la casa de Savoia, que ja havia obtingut Sicília arran del tractat d'Utrecht del 1713. Una dinastia que, al segle XIX, amb el Risorgimento, pot esdevenir "nacional". Aquella italianització comporta a Sardenya l'exaltació medieval i de lluita contra les invasions catalanes. O, el que és el mateix, una revisió de la història en clau anticatalana. Cauen, alhora, els elements jurídics d'origen català, la *perfetta fusione* de l'illa, contestada tímidament a l'Alguer.

El Risorgimento italià, amb tot, tingué correlat a Catalunya, la Renaixença i la seua inquieta voluntat de mirar cap al passat català i la Corona d'Aragó. I en aquell context, figures com la de l'escriptor i polític Victor Balaguer contribueixen al descobriment al Principat d'aquella petja de la pròpia cultura a Sardenya. L'impulsor principal del procés de retrobament fou, tanmateix, Eduard Toda, diplomàtic molt vinculat a Balaguer nomenat pel seu amic vicecònsol a Càller. Un nomenament gens innocent: Toda es dedica a trobar les empremtes de la dominació

catalano-aragonesa a Sardenya. D'aquell treball sorgí un llibre de gran èxit a l'època: *Un poble català d'Itàlia: l'Alguer*, del 1888.

Ací comença la part més apassionant del llibre de Farinelli. L'Alguer esdevé motiu d'apassionants debats lingüístics, com el que sostingueren mossèn Antoni Alcover i Ramón Menéndez Pidal. I, paral·lelament, a la ciutat, es viuen fenòmens com un incipient catalanisme que s'acompanya del conreu literari de la llengua. Figures com Ramon Clavellet, que representava "l'ús del català i l'exaltació d'uns aspectes culturals ni italians ni sards". O d'altres com Joan Pais. Un procés que té com a punt d'inflexió la participació de dos ponents algueresos en el Primer Congrés Internacional de Llengua Catalana, el 1906.

Els vincles continuarien. I el català a l'Alguer superà l'homogeneïtzació italianitzant del feixisme. Fins a arribar al fet històric més transcendent de les relacions entre Catalunya i l'Alguer, el "Creuer del retrobament", el viatge de 40 persones de Catalunya, País Valencià i les Illes a la ciutat, promogut per l'empresari Pere Català i Roca. L'expedició fou rebuda per una multitud i tingué un efecte de revifament del sentiment català. Els vincles ja estaven refets. I aquell viatge, potser, féu possible que als anys 60 i 70 nasquera un modest moviment catalanista de la mà de Rafael Caria.

Les relacions han tingut continuïtat, en bona part pel treball dels estudiosos però, també, per factors socialment interessants, com ara l'atractiu que té per als turistes catalanoparlants que viatgen a Sardenya trobar-s'hi una ciutat on són rebuts en la seua llengua. Un fet que no passa inadvertit: d'un temps ençà s'ha creat una xarxa de comerços que atenen en català els turistes. Però una altra cosa és la vitalitat de la llengua. Un estudi de la Generalitat, del 2004, establia que entre un 20 i un 22 per cent de la població de l'Alguer parlava majoritàriament català, un percentatge que Farinelli considera "generós". A hores d'ara, s'està fent un nou estudi. "Però la meua percepció és que, si no ha augmentat el nombre de catalanoparlants, sí almenys el nombre de persones que tenen voluntat de parlar català", apunta Farinelli. Ell, de fet, en seria un bon exemple.

Xavier Aliaga